

YUNTDAĞ YENİCE MAHALLESİ CAMİİ YAZILARI

Halil İbrahim ERYILMAZ¹

Öz

Yuntdağ Yenice Mahallesi Manisa Merkez Yunusemre ilçesine 40 km. mesafede küçük bir yerleşim yeridir.

Yuntdağ Yenice Mahallesi'nde bulunan cami kareye yakın dikdörtgen bir alan üzerine oturmakta olup, ahşap tavanlı harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Yapı özellikle iç mekân yazı süslemeleriyle dikkat çekmektedir. Camide farklı tasarımlarda, oldukça değerli celi sülüs, celi kûfi ve celi divani yazı çeşitlerinde âyet-i kerimeler, hadis-i şerifler, Kelime-i Tevhid, Kelime-i Şahadet, Esmâ'ül-Hüsna'dan bölümler ve dua metinleri bulunmaktadır. Yazılar özellikle mihrapta yoğunlaşmıştır. Bu makaleyle, Hicri 1319 (1901-02) yılında inşa edilmiş bir köy camiinde bulunan Hüseyin Avnî bin Mustafa imzalı zengin hat yazılarının belgelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Manisa, Yuntdağ Yenice Camii, Süsleme, Hat, Yazı Düzeni.*

THE SCRIPTS ON YUNTDAĞ YENİCE NEIGHBORHOOD MOSQUE

Abstract

Yuntdağ Yenice Neighborhood is a small settlement 40 km. from Yunusemre, Manisa.

The mosque located in Yuntdağ Yenice Neighborhood has been built on a rectangular base, which is very close to being a square, it consists of a prayer hall (harim) with a wooden roof and narthex. The structure particularly attracts attention with its indoor calligraphy decorations. In the mosque, there are the hadiths, the word tawhid, the word sahadet, Esmâ-ül Hüsna sections and prayer texts in the different kinds of celi sülüs, celi kûfi and celi divani scripts which are very valuable in terms of their remarkable designs. Scripts are especially in the mihrap. In this article, it is aimed to document the rich calligraphy written by Hussein Avni bin Mustafa in a village mosque built in Hijri 1319 (1901-02).

Key Words: *Manisa, Yuntdağ Yenice Mosque, Decoration, Calligraphy, Writing Style.*

Giriş

Yuntdağı, Ege Bölgesi'nin batısında Bakırçay ve Gediz çöküntüleri arasında yer almaktadır. İzmir ve Manisa illerinin sınırları içerisinde kalan bölge, kuzeyden Bakırçay ve Gediz ırmakları;

¹ Dr., Manisa, Demirci Anadolu Lisesi, e-mail: hllbrhmrylmz@windowslive.com.

doğudan Kırkağaç ve Akhisar ovaları ile Kadı Dağı; güneydoğudan Saruhanlı Ovası, Kum Çayı Boğazı ve Medar Çayı; güneybatıdan Foça tepelikleri; batıdan Çandarlı Körfezi ile sınırlanmaktadır. Yunt Dağı bölgeye adını veren 1076 m. rakımlı bir dağdır. Yükseltisi doğudan batıya doğru artmaktadır².

Genel itibarıyla Manisa bölgesinin iskân tarihine paralel olarak gelişim gösteren bölge eski çağlarda sırası ile Hitit, Frig, Lidya, Pers, Makedonya, Bergama Krallığı, Roma ve Bizans idaresinde kalmış, 1071 yılından sonra Anadolu'ya yayılan Türklerin hâkimiyetine geçmiştir. 1313 senesinden itibaren Saruhan Beyliğine bağlı olarak varlığını sürdüren bölge 1415 öncesinde Osmanlı Devletine bağlanmıştır. Osmanlı döneminde Manisa merkezli Saruhan sancağı idaresinde kalan Yunt Dağı bölgesi günümüzde Manisa'nın Yunus Emre ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır³.

Yunt Dağ bölgesinde yer alan Yenice Mahallesi Manisa Merkez Yunus Emre İlçesi'ne 40 km. mesafede küçük bir yerleşim yeridir⁴.

Yunt Dağ Yenice Mahalle Camii

Yunt Dağ Yenice Mahalle Camii harim giriş kapısının üst kısmına yerleştirilmiş, tâlik hatlı dört satırlık mermer kitabesine göre H.1319 (1901-02) yılında mahalle sakinlerinin gayretleriyle inşa edilmiştir (Resim:10).

Koyu yeşil zemin üzerine sarı renkle kabartma olarak hakkedilen kitabenin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metni aşağıdaki gibidir:

بِحمدالله يابلدى بو عبادتگاه بهشت آسا
اقموا امرنگ فرموده سنه امتثال ايله
قورلدى كرسى منبرمزين زيورانور
الهى طول مرتجه بناسين ايله مستقويم
بو قريه اهلنگ سعي رضاء حضرت مولى
بو جامعه جماعاتگ مقامى جنة الماوى
نيجه آيات الاحاديثلر اوقونر بيلنور رعنا
سلامتله جماعاتى بوله لر زروه عليا (۱۳۱۹)

² İlker Eroğlu, *Yunt Dağı ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009, s. 1-3.

³ Alpay Bizbirlilik, Mustafa Kaya ve Hasan Akyol, "Sondaj Metodu İle Seçilen Yunt Dağı Köylerinde Bulunan Tarihi Eserlerin Tespiti", *Gelenek İle Gelecek Arasında Kalmış Bir Bölge: Yunt Dağı (Sorunlar Ve Öneriler)*, (ed. Muzaffer Tepekaya, Ferhat Berber, Cengiz Gürbıyık, Beral Alacı), Manisa, 2017, s. 8; Kemal Irmak, *Manisa Vilayeti Tarihi*, Tecelli Basımevi, İstanbul, 1937, s. 7-23; Feridun Emecen, "Manisa", *T.D.V.İ.A.*, Cilt:27, Ankara, 2003, ss. 577-583.

⁴ <https://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=253939> (08.08.2018).

Kitabenin transkripsiyonu şöyledir:

Bi-ḥamdillâhi yapıldı bu ‘ibâdetgâh behişt-i âsâ
Bu iarye ehlinin sa‘yi riýâen Ḥazreti Mevlâ

Aîmû emrinin fermûdesine imtisâl ile
Bu câmi‘de cemâ‘atin maîamı cennetü’l-me‘vâ

Kuruldi kürsî minber-i müzeyyen zîvera’n-nur
Nice âyât ahâdisler okunur bilünür ra‘nâ

Îlahi tûl-ü müddetçe binasın eyle müstaîvim
Selâmetle cemâ‘ati bulalar zirve-i ‘ulyâ

Kitabenin günümüz Türkçesi ise aşağıdaki gibidir:

Allah’a şükürler olsun bu cennet gibi ibadethane yapıldı,
Bu köy halkının Allah rızası için yaptığı gayretlerle.

Namaz kılın emrine uygun hareketle
Bu camide cemaatin durağı cennet makamıdır.

Nur gibi süslü minber, kürsü kuruldu
Nice ayetler ve hadisler okunur, güzelce anlaşılır.

Yarabbi uzun müddet binasını sağlam eyle
Esenlikle cemaati bulsun pek yüce mevki⁵.

Cami kabayonu taştan örölü bahçe duvarlarıyla kuşatılmış olan eğimli bir avlu içerisinde yer almaktadır. Avluya doğu ve kuzeybatı tarafta yer alan iki adet kapı ile girilmektedir (Resim: 4, 10, 13).

Caminin asıl ibadet mekânı 9,77 x 8,59 m. ölçülerinde, kareye yakın dikdörtgen planlıdır, harimi düz tavanlıdır. Asıl ibadet mekânı ile birlikte kuzeyinde yer alan son cemaat yeri camiyi meydana getirmektedir. Son cemaat mahallinin doğusunda eski minareden kalan kaide, batı tarafında ise muhdes minare yer almaktadır (Plan:1, Resim: 1, 2, 8, 11).

⁵ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Akaydın Kitabevi, 30. Baskı, Ankara, 2013, s. 1-1393.

Cami, örtü sistemi kırma çatıyla kapatılmış düz tavan olan kâgir bir yapıdır. Yapının yığma taş strüktürlü doğu ve güney duvarında kaba yonu taş; kuzey ve batı duvarları ile köşe geçişleri, kapı, pencere söve ve kemerlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kuzeydoğu cephede bulunan eski minarenin kaidesi de kesme taştan yapılmıştır. Muhdes minarede ise taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır.

Yapının bütün cephelerinde tek katlı bir düzenleme görülmektedir. Doğu, batı ve güney cephelerde ikişer adet basık kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephelerin üst kısımlarında alt sıradaki pencere açıklıkları ile aynı hizada eliptik tepe (göz) pencereler de yer almaktadır. Kuzey cephede ise basık kemerli iki adet pencere açıklığı ile bir adet kapı açıklığı yer almaktadır. Yapıya ait bütün pencere ve kapı açıklıklarının kemer, lento ve söveleri belirginleştirilmiştir. Bu açıklıklar dıştan basık, iç taraftan yuvarlak kemerli olacak şekilde düzenlenmiştir. Yapının kapı, pencere söve ve kemerlerinde kullanılan kesme taşlar hafif çıkıntı yapmak suretiyle cephelerde hareketlilik sağlanmıştır. Güney ve doğu cephede pencere açıklıklarının üzerlerinde ayrıca taş malzemeden hafifletme kemerleri de bulunmaktadır. Batı cephedeki pencere kemerlerinin orta noktalarında ayrı ayrı Arap alfabesi ile “Yâ Allâh (cc)” , “Muhammed (as)” yazıları ile batı duvarının güney ucunda bir tuğra ve tuğranın altında 1319 tarihi bulunmaktadır. Güney cephenin doğu tarafında yer alan pencere kemeri üzerinde iki adet yıldız motifi ile bunların ortasında bir hilal motifi, doğu cephenin güney tarafındaki pencere kemerinde ise iki adet minare motifi ile bir adet hilal motifi yer almaktadır⁶ (Resim:2-6).

Yapının kuzeydoğusunda kesme taştan yapılmış eski minarenin kaidesi bulunmaktadır. Bununla birlikte kuzeybatı köşede 2010 yılında inşa edilmiş çokgen planlı, silindirik, tek şerefeli, betonarme yapı minare yer almaktadır. Muhdes minare ile yapı arasında herhangi bir organik bağ bulunmamaktadır (Resim:1, 7).

⁶ Sultan II. Mahmut dönemiyle birlikte ithal edilen ampir mimarlıkta evrenselleşen zafer ve güç sembollerinin yerini, II. Abdülhamit devrinde yalnızca Osmanlı için anlam ifade eden arma, ayyıldız, tuğra, kitabe ve levhalardan oluşan özgün, yerel semboller devralmıştır. II. Abdülhamid dönemi camilerinde oldukça sık kullanılan hilal motifi, güç, kuvvet, egemenlik ile karanlıklardan çıkış sembolü olarak kullanılmıştır. Bkz. Ahmet Çaycı, *İslâm Mimarisinde Anlam ve Sembol*, Palet Yayınları, Konya, 2017, s. 239-242; Semavi Eyice, “Ayyıldız”, *T.D.V.İ.A.*, Cilt:4, İstanbul, 1991, s. 498.

Üç basamakla ulaşılan caminin kuzey tarafındaki son cemaat yeri, kesme taştan yapılmış sütunlar tarafından taşınan, üç adet yuvarlak kemerli bir cephe düzenine sahiptir. Kemerler vasıtasıyla dışa açılan son cemaat mahalli bugün demir kapı ve pencerelerle kapalı hâle getirilmiştir. Harimle aynı çatı altına alınan son cemaat mahalli iki adet pencere ve yuvarlak kemerli harim giriş açıklığıyla ana ibadet mekânına bağlanmaktadır (Resim: 8).

Asıl ibadet mekânına giriş kuzey duvarın mihrap aksındaki iki kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Kapı açıklığı kesme taştan iç içe yuvarlak kemerli olup, kapı kanatları üzerinde karşılıklı iki ay yıldız motifi bulunmaktadır (Resim: 9).

Harim doğu, batı, güney ve kuzey cephelerde bulunan dikdörtgen açıklıklı sekiz adet pencere ile oldukça aydınlık bir mekân arz etmektedir. Harimin kuzey duvarına bitişik olarak, iki adet ahşap dikmeye ve duvarlara oturan ahşap yapılı fevkani kadınlar mahfili yer almaktadır. Son cemaat mahallinin doğu tarafında bulunan ahşap merdivenle ulaşımı sağlanan mahfil harimin kuzey cephesi boyunca uzanmaktadır. Bu alan, ahşap parmaklıklardan oluşan korkuluklar ve ahşap hasır örgülü perde ile doğrudan harime açılmaktadır (Resim: 11-13, 30).

Kible duvarının ortasında bir silme tarafından çerçevelenmiş sade mihrap nişi yer almaktadır. Niş duvar kalınlığını aşmayacak şekilde düzenlenmiştir. Harimin güneybatı köşesinde orijinal ahşap minber, güneydoğu köşesinde ise orijinal vaaz kürsüsü yer almaktadır. Kible duvarı boyunca ayrıca dar bir seki bulunmaktadır (Resim: 11).

Yazı Düzeni

İslam dininin temel iki kaynağı olan Kur'an ve hadisler geçmişten günümüze bütün Müslümanlar tarafından her zaman birlikte değerlendirilmiştir. Bunun İslam hat sanatındaki yansımalarını Yuntdağ Yenice Camii'nde de görmek mümkündür. Caminin özellikle mihrabında yoğunlaşan Hattat Hüseyin Avnî bin Mustafa (Mustafa oğlu Hüseyin Avni)⁷ imzalı zengin yazı istifleri oldukça dikkat çekicidir (Resim: 14).

⁷ 20.01.1943 Yuntdağ Yenice doğumlu Ali Uçar ve 02.06.1947 doğumlu Hafız Mehmet İlhan, babası Mustafa olan Hüseyin Avnî'nin Bursalı gezici bir hattat olduğu bilgisini büyüklerinden işittiklerini ifade etmiştir. Nitekim Bursa Ulu Camii'nde görülen hat yazılarından bazıları ile Bursa Kent Müzesi Malik Aksel Koleksiyonu'nda bulunan taş baskı desenlerden iki adetinin bu yapıda da görülmesi bu bilgiyi destekler mahiyettedir (Resim-29,35,36,37). Bkz. Zafer İhtiyar, *Bir Hüsn-i Hat Sergisi*

Harimin doğu, güney ve batı duvarlarının üst kısımlarında yer alan madalyonlar içerisinde beyaz zemin üzerinde celi sülüs yazıyla⁸ “Allâh (cc.), Muḥammed (as.), Ebû Bekir, ‘Omer, ‘Oṣman, ‘Alî, Ḥasan ve Ḥuseyin” isimleri yazılıdır (Resim: 11).

Mihrap nişinin minber tarafında celi sülüs yazı ile “هو الله لا اله الا الله مُحَمَّد رَسُوْلُ الله”, “Hüvallâh, lâ ilâhe illallâh, Muḥammedün rasûlüllâh.”, “O Allah (ki) Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.s.) Allah'ın Peygamberidir” yazılı Kelime-i Tevhid istifi yer almaktadır. Kelime-i Tevhidin sağ köşesinde celi kûfi hat ile “محمد نبي عليه”, “Allâhü rabbî celle şânü”, sol köşesinde “الله ربِّي جلَّ شان” “السلام”, “Muḥammedün nebiyyi ‘aleyhis-selâm” istifi bulunmaktadır. Bu istifin sol alt köşesinde ayrıca armudi biçimli “حطاط - كتبه حسين عوني” “Haṭṭât, “Ketebehû Ḥuseyin ‘Avnî bin Muṣṭafâ, 1339”⁹ imzası da yer almaktadır (Resim:15).

Mihrap nişinin vaaz kürsüsü tarafında ise celi sülüs hat ile “اللهم يا محوّل الحول و الاحوال حوّل حالنا الى احسن الحال”, “Allâhümme yâ muḥavvilel ḥavli vel-aḥvâl ḥavvil ḥâlenâ ilâ aḥsenil-ḥâl!” (Ey, herkesin hâllerini değiştiren Allah'ım! Bize iyi hâller ihsân eyle!) duası yazılı bir istif yer almaktadır¹⁰ (Resim:16).

Bursa Ulucami, Kaynak Yayınları, İzmir, 2012; Salih Karacabey, “Muhteva, Sıhhat ve Mesajları Açısından Bursa Ulucami’de Yer Alan Hadisler”, *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:2, Bursa, 2011, ss. 97-125; Mustafa Yıldırım ve Kasım Kara, “Bursa Ulu Camii Mihrap Yazıları”, *21. Yüzyılda Eğitım ve Toplum*, Cilt:4, sayı: 12, Ankara, 2015, ss. 29-48.

⁸ Aklâm-ı sitte içerisinde yer alan sülüs, muhakkak ve tevki' yazı ile birlikte ağız genişliği 2 mm kamlı yazılan yazı çeşididir. Harflerinin üçte iki kısmında düzlük, üçte bir kısmında yuvarlaklık hâkimdir. Muhakkak yazıya nispetle harfleri biraz küçüktür. Ayrıca çanaklı harfleri de biraz kısa ve derin şekillidir. Celi sülüs ise sülüsün iri yazılmış biçimidir. Bu yazıda her zaman kompozisyon (istif) ön plandadır. Bkz. Ali Alparıslan, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 6-19; Ali Alparıslan, “İslam Yazıları”, *Hat ve Tezhip Sanatı*, (ed. Ali Rıza Özcan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 34; Uğur Derman, “Hat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 16, İstanbul, 1997, ss. 428-432.

⁹ Hat yazıları Hattat Mustafa oğlu Hüseyin Avnî tarafından caminin inşasından yaklaşık yirmi yıl sonra (H. 1339/1920-21) yazılmıştır. Aynı hattat Manisa Merkez Karakılınçlı Mahalle Camii’ndeki yazıların da sahibidir. Bkz. Cengiz Gürbıyık, “Yunt Dağı ve Köyleri’nde Türk Dönemi Kültür Varlıkları ve Korunma Sorunları”, *Gelenek İle Gelecek Arasında Kalmış Bir Bölge: Yuntdağı (Sorunlar Ve Öneriler)*, (ed. Muzaffer Tepekaya, Ferhat Berber, Cengiz Gürbıyık, Beral Alacı), Manisa, 2017, ss. 53-54.

¹⁰ İbrahim Sarı, *Duanın Önemi*, Nokta E-Book Publishing, 2016, s. 37.

<https://books.google.com.tr/books?id=FVZTDAAAQBAJ&pg=PA37&lpg=PA37&dq=Bize+iyi+hâller+ihsân+eyle+duası> (05.09.2018).

Mihrap nişinin alınlığında bulunan panoda 1339 tarihi ile birlikte celi sülüs yazı ile Âli İmrân Suresi'nin 37. ayetinin, “كُلَّمَا دَخَلَ “...kulle mā deḥale ‘aleyhā zekeriyyal-mihrābe... ”, “...Zekeriya, onun bulunduğu yere, mabeddeki odaya her girdiğinde ...”¹¹ bölümü yazılıdır. Bu istifin hemen altında, mihrap nişinin minber tarafındaki köşeliğinde lacivert zemin üzerine celi kûfi¹² yazıyla “مدد يا سيد الاولين”, “Şefâ‘at Yâ Ḥabîballâh”, “والآخرين”, “Medet yâ seyyidel-evvelîne vel-âḥirîn”, istifleri ile bunların alt tarafında “قال النبي عليه السلام” “Îâlen-nebiyyü ‘aleyhis-selâm” ve tuğra şeklinde “شفاعتي لأهل الكبائر من امتي”, “Şefâ‘atî li-ehli’l-kebâiri min ümmeti”, “Benim şefaati ümmetimin büyük günah sahiplerinedir.”¹³ hadis-i şerifi yazılıdır. Mihrabın vaaz kürsüsü yönündeki niş köşeliğinde ise celi divani¹⁴ ve celi kûfi yazıyla İmâm Zeyne'l-Âbidîn Hazretlerinin meşhûr kasîdesinden bir bölüm yazmaktadır¹⁵ (Resim:14, 17).

“إن نلت يا ريح الصبأ يوماً الي أرض الحرم نلغ سلامي روضةً فيها النبي المخترم”
 “İn nilte yâ riḥa's-şabâ yevmen ilâ arzîl-ḥarem
 Belliğ selâmî ravzaten fiḥen-nebiyyül-muḥterem.”

Ey sabâ rüzgarı birgün o kudsî topraklara uğrarsan eğer
 O Yüce Nebî'nin ravzasına selâmımı veriver¹⁶.

Bu istifin altında da celi sülüs ile “قال النبي عليه السلام” “Îâlen-nebiyyü ‘aleyhis-selâm” ile tuğra biçiminde “من زار قبري وجبت له شفاعتي”

¹¹ *Kur'an Yolu Meali*, haz. Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015, 3/37.

¹² Kûfi yazı, harflerin yuvarlak ve düz karakterli olarak kullanıldığı yazı çeşididir. Yapma kûfi de denilen olan Celi kûfi, genellikle cetvel, gönye, pergel gibi aletlerle çizerek oluşturulan iri yazı çeşididir. Bkz. Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I*, (haz. Uğur Derman), D. İ. B. Yayınları, Ankara, 1972, s. 79-87.

¹³ Bekir Tatlı, *Mimari Hadisleri, Türk-İslâm Mimarisini Taçlandıran Peygamber Sözleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012, s. 120.

¹⁴ Celi divani yazı, rika yazı türünün birleştirilmesiyle oluşturulmuş, uzaktan okunabilecek büyüklükte, grift bir yazı şeklidir. Bu yazıda düz ve devirli kısımlar kısadır. Bkz. Muammer Ülker, *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987, s. 13; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1953, s. 13.

¹⁵ <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2016/09/imam-zeynel-abidin-hazretlerinin-meshur.html> (07.08.2018)

¹⁶ <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2016/09/imam-zeynel-abidin-hazretlerinin-meshur.html> (07.08.2018)

”, “Men zçra İabrî vecebet lehû şefâ‘atî”, “Kim kabrimi ziyaret ederse ona şefaetim vacib olur.”¹⁷ yazmaktadır (Resim: 17).

Mihrap nişinin minber tarafında yer alan kuşakta celi kûfi yazıyla “سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ يَا مَعْرُوفُ يَا سَتَّارَ الْعُيُوبِ”, “Sübhaneker mâ ‘arafnâke haîia ma‘rifetike yâ ma‘rûf, yâ settârül-‘uyûb.”, “Ey ayıpları örten, ey bilinmeye en lâyük olan Allah’ım seni hakkıyla bilemedik”; vaaz kürsüsü yönündeki kuşakta ise yine celi kûfi yazıyla “سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ يَا مَعْبُودَ”, “Sübhaneker mâ ‘abednâke haîia ibâdetike yâ ma‘bûd.”, “Ey kulluk edilmeye en layık olan Allah’ım sana hakkıyla kulluk edemedik”¹⁸ duaları ile , “يَا غَفَّارَ الذُّنُوبِ”, “Yâ gâffâraz-zünûb”, “Ey günahları affeden Allah” istifleri yer almaktadır¹⁹ (Resim: 14, 19, 20).

Mihrap nişinin kavsarasında, celi kûfi yazıyla Enbiyâ Suresi 107. ayeti “وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ”, “Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil-‘âlemîn”, “Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik”²⁰. Onun altında celi sülüs yazı ile müsenna besmele²¹ “بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ”, onun da iki tarafında celi sülüs hat ile Âli İmrân Suresi 39. ayetinin, “فَقَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ...”, “Fenâdethul melâiketü ve hüve îaimun yuşallî fil mihrâbi...”, “O, mabedde durmuş namaz kılarken melekler ona seslendiler.”²² Bölümü yer almaktadır (Resim: 18, 21).

Mihrap nişinin iç kısmı da hat yazılarıyla bezenmiştir. Yazılar, kordonlarla iki tarafta toplanmış püsküllü perde motifi ile bu motiften aşağıya doğru zincirlerle sarkan kandil motifi içerisine istiflenmiştir²³. Kavsarada da hat yazılarıyla oluşturulmuş bir kompozisyon (istif) yer almaktadır (Resim: 14, 22-28).

¹⁷ İsmail Karagöz, Mehmet Keskin ve Halil Altuntaş, *Hac İlmihali*, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 208.

¹⁸ Mevlüt Sarı, *el-Mevarid Arapça-Türkçe Lugat*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1982, s. 1-1695.

¹⁹ [https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/09/\(07.08.2018\)](https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/09/(07.08.2018)).

²⁰ *Kur’an Yolu Meali*, Enbiya/107.

²¹ İki yazının karşılıklı olarak yazılarak ortada kesişen biçimine müsenna denir. Bkz. Derman, s. 429.

²² *Kur’an Yolu Meali*, Ali İmran/39.

²³ Selçuklulardan itibaren seccade halılarında kullanılan kandil motifi daha çok İslami bir karakter taşır. Kaynakların ifadesine göre, kandil ilahi ışığı sembolize eder. Kandil ve avizenin her ikisi de aydınlığın, ferahlığın sembolü olarak kabul edilir. Billhassa, namazlık olarak kullanılan seccadelerde görülen kandil motifi “ahiret ışığı”nı sembolize eder. Kandil, Kur’an’da “Allah göklerin ve yerin nûrudur. Onun nûrunun misali, içinde kandil bulunan bir kandilliktir. Kandil bir cam içindedir, cam bir inciye andıran bir yıldızdır ...” şeklinde anlatılır. Bkz. Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.198; *Kur’an Yolu Meali*, Nur Suresi /35.

Nişin minber tarafındaki perde motifinin üst bölümünde celi kûfî yazı ile “الصلاة عماد الدين”, “Es-şalâtü ‘ımâdü'd-dîn.”, “Namaz dinin direğidir.”²⁴; orta bölümünde celi sülüs yazı ile “عجلوا بالصلاة قبل الموت”, “Accilû biş-şalâti íablel-fevt...”, “namazı vakti geçmeden kılmakta acele ediniz.”²⁵; alt bölümünde ise yine celi sülüs yazı ile “وعجلوا بالتوبة قبل الموت”, “... ve ‘accilû bi’t-tevbeti íablel-mevt.”, “...ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz.”²⁶ hadis-i şerifleri yazılıdır (Resim:23, 25, 27).

Mihrap nişinin vaaz kürsüsü yönündeki perde motifinin üst bölümünde celi kûfî yazı ile “من أقامها فقد أقام الدين ومن تركها فقد هدم الدين”, “Men eíamehç feíat eíameddîn, vemen terakehç feíat hedemed-din”, “Kim onu ayakta tutarsa, dini ayakta tutmuş olur; kim de onu bırakırsa dini yıkmış olur.”²⁷ hadis-i şerifi; orta bölümünde celi sülüs yazı ile “واعبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ”, “Ve‘büd rabbeke hattâ ye’tiyekel yakîn(yakînü)”, “Kesin olan şey (ölüm) gelinceye kadar Rabbine kulluk et.”²⁸ ayeti ile en alt bölümünde yine celi sülüs yazı ile “الجماعة عذاب الرحمة و الفرقة عذاب”, “el-Cemâ‘atü raḥmetün vel-fırıatü ‘aêâbün”, “Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır.”²⁹ hadis-i şerifi yer almaktadır (Resim:22, 24, 26).

Niş orta kısmında vazıo motifi biçiminde istiflenen yazıda ise celi sülüs yazı ile müsenna olarak, “فَلَنْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ”, “أهدى سبيلاً”, “Íul küllün ya‘melü alâ şâkiletihî fe rabbeküm a‘lemü bimen hüve ehdâ sebilâ(sebilen).”, “De ki: “Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar. Rabbiniz kimin doğru bir yol tuttuğunu çok iyi bilmektedir.”³⁰ ayeti ile motifin ayak kısmında celi divani yazı ile “صدق الله العظيم”, “Bellağânâ rasûlühül-kerîm.” duası ile “Şadaíallâhül-‘aþîm”, “Allah doğru söyledi” yazılıdır (Resim:28).

Vazıo biçimli istifin üst tarafında celi sülüs yazı ile müsenna olarak “يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ”, “Yâ Ḥayyü Yâ Áayyûm”, “Ey ezeli ve ebedî hayat sahibi olan, ey bütün mahlûkatı koruyan ve tutan!”, iki yanında ise celi sülüs yazı ile “ما شاء الله”, “Mâşâallâh” ile “ياحافظ”, “Yâ Ḥafız”, “Ey her şeyi koruyan” yazmaktadır³¹ (Resim:28).

²⁴ Tatlı, s. 228.

²⁵ Mustafa Uzun, “Ezher (mimari)”, *T.D.V.İ.A.*, Cilt:12, İstanbul, 1995, ss. 53-58.

²⁶ Sarı, s. 147-1473.

²⁷ Tatlı, s. 228.

²⁸ *Kur’an Yolu Meali*, Hicr/99.

²⁹ Tatlı, s. 362-363.

³⁰ *Kur’an Yolu Meali*, İsra/84

³¹ Sarı, s. 323-1271.

Minberin tac bölümünde ise alt alta “Besmele”, “ Kelime-i Tevhid” ve ahşap üzerine “من ترك ثلث جمعة كتب من المنافقين” “Men terake şelâşe cumu‘atin kütibe minel-münâfiîn”, “ Kim üç Cumayı terk ederse münafıklardan yazılır.”³² (Resim:32).

Bu hat yazılarından başka harimin batı duvarındaki pencere açıklıklarının kemer hizasında yelkenli gemi biçimli istif ile harimin doğu duvarındaki pencere açıklıklarının kemer hizasında kayık biçimli bir yazı istifi daha yer almaktadır. Kayık biçimli istifin üst kısmında celi sülüs ile “ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَحَبِيبُهُ وَ نَبِيِّهِ ”, “Haîiun eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muħammeden ‘abdühû va habîbihû ve nebiyyühû ve rasûlühû”, “Şehadet ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur; yine şehadet ederim ki Muhammed Allah’ın kulu, habibi, nebisi ve resulüdür.”³³ Onun altında yine celi sülüs ile kayık biçiminde “ أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَ مَلَيْكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ ”, “Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütûbihî ve rusûlihî vel-yevmil-âhîri ve bil-iaderi ħayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ vel-ba‘şü ba‘del-mevti.”, “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe, hayrıyla ve şerriyle kaderin Allah’dan olduğuna inandım³⁴, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna inandım. ” yazılıdır. Yelkenli gemi biçimli istifte ise bayrak kısmında celi kûfi yazı ile “الله تعالى”, “ Allâhü Te‘âlâ”, yelkenlerde celi sülüs ile “يا مالك الملك”, “Yâ melik’ül-mülk”, “Mülkün gerçek sâhibi” ve Eshab-ü'l-Kehf’in isimleri “ دَبْرُنُوشُ شَادْنُوشُ كَفْسَطَطِيوشُ قِطْمِيرُ ”, “Yemliħa, Mişlina, Mekşelina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, kafeştatayyuş ile köpeklerinin ismi olan İtmir” yazılıdır (Resim:33-34).

Değerlendirme ve Sonuç

Başlı başına bir sanat olan Hüsn-ü Hat (Güzel Yazı) telkin ve tebliğ edici³⁵ olma özelliğinin yanında estetik olarak da mimaride tarih boyunca çok büyük rol oynamıştır. Özellikle camilerde mimariyi tamamlamak ve eserin güzelliğini arttırmak için hat sanatının en güzel örnekleri kullanılmıştır³⁶.

³² Tatlı, s. 261.

³³ Tatlı, s. 74.

³⁴ Tatlı, s. 110.

³⁵ Turan Koç, *İslâm Estetiği*, İsam Yayınları, İstanbul, 2009, s. 32.

³⁶ Süleyman Berk, *Hat San’atı Tarihçe, Malzeme ve Örnekler*, İsmek Yayınları, İstanbul, 2006, s. 16-18; Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, 1. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul, 2007, s. 131-141.

Yazının mimaride kullanılması geleneği oldukça eskiye dayanmaktadır. Özellikle cami mimarisinde hüsn-i hat çokça kullanılmıştır³⁷. Bursa Ulu Camii (1399)³⁸, Bursa Yeşil Camii (1419)³⁹, Edirne Eski Camii (15. yy.)⁴⁰, İzmir Hisar Camii (16. yy.)⁴¹ ve İstanbul Yıldız Hamidiye Camii (1885-86)⁴² süsleme unsuru olarak yazının zengin bir şekilde kullanıldığı yapılara örnek verilebilir.

Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Hattat Hüseyin Avnî bin Mustafa imzalı yazı kompozisyonları ile dikkat çekicidir. Yazı düzenlemeleri özellikle mihrap nişinde yoğunlaşmaktadır. Celî sülüs, celi kûfî ve celi divanî ile yazılmış bu kompozisyonlarda Kelime-i Tevhid, Kelime-i Şahadet, dua metinleri ile ayet ve hadislerin etkin bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Hat sanatının zengin koleksiyonunu bünyesinde taşıyan Bursa Ulu Camii'ndeki yazılardan olan "Benim şefaetim ümmetimin büyük günah sahiplerindedir.", "Cemaat rahmettir, ayrılık azaptır.", "namazı vakti geçmeden kılmakta acele ediniz." hadis-i şerifleri, "De ki: "Herkes kendi mizaç ve karakterine göre iş yapar. Rabbiniz kimin doğru bir yol tuttuğunu çok iyi bilmektedir." ayeti ile Esmâ'ül-Hüsna'dan bazı örneklerin Anadolu'nun ücra bir mahallesinde bulunan böyle bir yapıda uygulanması ayrıca değer taşımaktadır (Resim:29, 35).

Yapıda ayrıca iki adet yazı resim de yer almaktadır. Bunlardan biri harimin batı duvarındadır. Burada Eshab-ül-Kehf isimlerinin gemi biçimine getirildiği görülmektedir⁴³. Hıristiyanlar arasında aziz kabul edilen yedi uyurlar Müslümanlar tarafından da kutsal sayılmış⁴⁴ isimleri camilere, tekkelere ve halk arasında kullanılan muskalara nakşedilmiştir⁴⁵. Diğer bir yazı resim örneği de harim doğu duvarında bulunmaktadır. Bu levhada Amentü duasının

³⁷ Tatlı, s. 47-53.

³⁸ İhtiyar, s. 18; Kuban, s. 134-138.

³⁹ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 37-42.

⁴⁰ Kuban, s. 138-141.

⁴¹ Lale Bulut, "İzmir Camilerinde Alçı Süsleme", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: 8, İzmir, 1996, ss. 4-5.

⁴² Selçuk Batur, "Yıldız Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını Cilt:7, İstanbul, 1994, ss. 514-515.

⁴³ Buradaki yazı süslemenin hemen hemen aynısının taş baskısı Bursa Kent Müzesi Malik Aksel Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Bkz. Resim-

⁴⁴ Faruk Sümer, *Eshab-ül-Kehf (Yedi Uyurlar)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, s. 14-25.

⁴⁵ Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977, s. 140.

yazılarından kayık formlu yazı resmi oluşturulmuştur⁴⁶. Her iki yazı resimlerin benzer örneklerinin taş baskısı Bursa Kent Müzesi Malik Aksel Koleksiyonu'nda yer almaktadır (Resim:36, 37).

Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii ile birçok açıdan büyük benzerlikler gösteren Yuntdağ Karakılınçlı Mahallesi Camii (H. 1325/1907-08) harim güney duvarı ve batı duvarında da Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii yazılarına benzer hat örnekleri görmek mümkündür. Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii yazılarını da yazan Hattat Mustafa oğlu Hüseyin Avni'ye ait bu yazılar Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii yazıları kadar yoğun ve gösterişli değildir. Ayrıca yazıların bir kısmı yapılan hatalı boyamadan dolayı silinerek tahrip edilmiştir⁴⁷ (Resim:38).

Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii ile birlikte son dönem ürünü olan İzmir Bademli, Kılıczade Mehmet Ağa Camii (1811)⁴⁸, Manisa Soma Damgacı Camii (19. yy. başları)⁴⁹, İzmir Torbalı, Özbey Mahallesi (Hamidiye) Camii (1890)⁵⁰, İzmir Kemalpaşa, Yukarı Kızılca Köyü, Halil Ağa Camii'nde (1893-4)⁵¹ de yazıların yer aldığı görülmektedir. Bu yapılarla mukayese edildiğinde Yuntdağ Yenice Mahallesi Camii yazılarının süsleme açısından oldukça zengin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Yuntdağ Yenice Mahalle Camii'nin sade mimarisine karşın harimdeki yazı çeşitliliği iç mekâna gösterişli bir hava katmaktadır. Yapı içerisindeki bu yazılar sadece dekoratif gayeyle yazılmamıştır. Bu hat örnekleri aynı zamanda camiye ibadet için gelenlere tebliğde bulunmak, okuyanlara anlamlı mesajlar

⁴⁶ Şemseddin Ziya Dağlı'ya göre yazıyla resim yapma eğiliminde özellikle 15.yy. da İran'dan Anadolu'ya gelerek tarikatlar arasına sızan Hurufilik inancının etkisi söz konusudur. Özellikle Mevlevi ve Bektaşî Tarikatlerinde ney üflayan mevlevi, cami, Amentü gemisi, Eshab-ü'l-Kehf kayığı, kuş, ağaç, çiçek, ibrik, vav gibi formlar bolca gözlemlenmektedir. Bkz. Şemseddin Ziya Dağlı, "Türk Hat Sanatında Yazı Resimler Üzerine Yapılan Araştırmalar Ve Yazı Resimler", *Kalemîşi*, Cilt: 3, Sayı: 5, Bahar 2015, s. 31.

⁴⁷ Gürbıyık, s. 53-54; Bizbirlik, Kaya ve Akyol, s. 17-19.

⁴⁸ İnci Kuyulu, "Bademli Kılıczade Mehmet Ağa Camii (Ödemiş/İzmir)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:24, Ankara, 1994, s. 148.

⁴⁹ İnci Kuyulu, "Geç Dönem Anadolu Tasvir Sanatından Yeni Bir Örnek: Soma Damgacı Camii", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:4, İzmir, 1988, ss. 67-78; *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Manisa İlçeleri 45*, (Ed.) Hakkı Acun, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s. 377-387.

⁵⁰ Yasin Kayış, *Torbalı ve Sultan II. Abdülhamid'in Hayır Eserleri*, 1. Baskı, Torbalı Belediyesi Kültür Yayınları-1, İzmir, 2012, s. 110-111.

⁵¹Rahmi Hüseyin Ünal, "Yukarı Kızılca Köyü, Halil Ağa Camii", *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt:7, İzmir, 1994, ss. 211-225.

vermek maksadıyla da yazılmıştır. Bu uygulama, ibadetlerin yanında Allah ve peygamber sevgisini toplumun her kesimine ulaştırma gayreti olarak da yorumlanabilir.

Yapı, inşa ve süsleme tarihi ile birlikte yazıları yazan Hattat Mustafa oğlu Hüseyin Avnî adını vermesi bakımından önemlidir. Aynı hattatın Yuntdağ Karakılınçlı Mahallesi Camii'nde de benzer yazılarının bulunması Manisa ve çevresindeki başka yapılarda da aynı hattata ait bu tip yazı süslemelerin bulunabileceğini akla getirmektedir. Bölgede yapılacak ayrıntılı çalışmalar bu konu hakkında daha fazla fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Alparslan, Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

Alparslan, Ali, "İslam Yazıları", *Hat ve Tezhip Sanatı*, (ed. Ali Rıza Özcan), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 34.

Aslanapa, Oktay, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 1986.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (14512-1481)*, Baha Matbaası, İstanbul, 1973.

Batur, Selçuk, "Yıldız Camii", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını Cilt:7, İstanbul, 1994, ss. 514-515.

Bizbirlik, Alpay, Mustafa Kaya ve Hasan Akyol, "Sondaj Metodu İle Seçilen Yunt Dağı Köylerinde Bulunan Tarihî Eserlerin Tespiti", *Gelenek İle Gelecek Arasında Kalmış Bir Bölge: Yuntdağı (Sorunlar Ve Öneriler)*, (ed. Muzaffer Tepekaya, Ferhat Berber, Cengiz Gürbıyık, Beral Alacı), Manisa, 2017, s. 8.

Bulut, Lale, "İzmir Camilerinde Alçı Süsleme", *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: 8, İzmir, 1996, ss. 4-5.

[http://bursakentmuzesimalikaksel.blogspot.com/\(05.09.2018\)](http://bursakentmuzesimalikaksel.blogspot.com/(05.09.2018)).

Çaycı, Ahmet, *İslâm Mimarisinde Anlam ve Sembol*, Palet Yayınları, Konya, 2017.

Dağlı, Şemseddin Ziya, "Türk Hat Sanatında Yazı Resimler Üzerine Yapılan Araştırmalar Ve Yazı Resimler", *Kalemisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, Bahar 2015, s. 31.

[https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/09/\(08.08.2018\)](https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/09/(08.08.2018)).

Deniz, Bekir, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Derman, Uğur, " Hat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 16, İstanbul, 1997, ss. 428-432.

- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Akaydın Kitabevi, 30. Baskı, Ankara, 2013.
- Emecen, Feridun, "Manisa", *T.D.V.İ.A.*, Cilt:27, Ankara, 2003, ss. 577-583.
- Eroğlu, İlker, *Yunt Dağı ve Çevresinin Coğrafı Etüdü*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009.
- Eyice, Semavi, "Ayyıldız", *T.D.V.İ.A.*, Cilt:4, İstanbul, 1991, s. 498.
- Gürbıyık, Cengiz, "Yunt Dağı ve Köyleri'nde Türk Dönemi Kültür Varlıkları ve Korunma Sorunları", *Gelenek İle Gelecek Arasında Kalmış Bir Bölge: Yuntdağı (Sorunlar Ve Öneriler)*, (ed. Muzaffer Tepekaya, Ferhat Berber, Cengiz Gürbıyık, Beral Alacı), Manisa, 2017, ss. 53-54.
- Irmak, Kemal, *Manisa Vilayeti Tarihi*, Tecelli Basımevi, İstanbul, 1937.
- İhtiyar, Zafer, *Bir Hüsn-i Hat Sergisi Bursa Ulucami*, Kaynak Yayınları, İzmir, 2012.
- Karacabey, Salih, "Muhteva, Sıhhat ve Mesajları Açısından Bursa Ulucami'de Yer Alan Hadisler", *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:2, Bursa, 2011, ss. 97-125.
- Karagöz, İsmail, Mehmet Keskin ve Halil Altuntaş, *Hac İlmihali*, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Kayış, Yasin, *Torbalı ve Sultan II. Abdülhamid'in Hayır Eserleri*, 1. Baskı, Torbalı Belediyesi Kültür Yayınları-1, İzmir, 2012.
- Koç, Turan, *İslâm Estetiği*, İsam Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kuban, Doğan, *Osmanlı Mimarisi*, 1. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul, 2007.
- Kur'an Yolu Meali*, haz. Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrııcı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş, D. İ. B. Yayınları, Ankara, 2015.
- Kuyulu, İnci, "Geç Dönem Anadolu Tasvir Sanatından Yeni Bir Örnek: Soma Damgacı Camii", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı:4, İzmir, 1988, ss. 67-78.
- Kuyulu, İnci, "Bademli Kılıczade Mehmet Ağa Camii (Ödemiş/İzmir)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:24, Ankara, 1994, s. 148.
- Renda, Günsel, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977.
- Sarı, Mevlüt, *el-Mevarid Arapça-Türkçe Lugat*, Bahar Yayınları, İstanbul, 1982.
- Sarı, İbrahim, *Duanın Önemi*, Nokta E-Book Publishing, 2016, s. 37.
[https://books.google.com.tr/books?id=FVZTDAAAQBAJ&pg=PA37&lpg=PA37&dq=Bize+iyi+hâller+ihsân+eyle+duası+\(05.09.2018\)](https://books.google.com.tr/books?id=FVZTDAAAQBAJ&pg=PA37&lpg=PA37&dq=Bize+iyi+hâller+ihsân+eyle+duası+(05.09.2018)).
- Sümer, Faruk, *Eshab-ül-Kehf (Yedi Uyurlar)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.

Tatlı, Bekir, *Mimari Hadisleri, Türk-İslâm Mimarisini Taçlandıran Peygamber Sözleri*, T. D. V. Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012.

Türk Kültür Varlıkları Envanteri Manisa İlçeleri 45, (Ed.) Hakkı Acun, Atatürk Kültür, *Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları*, Ankara, 2013.

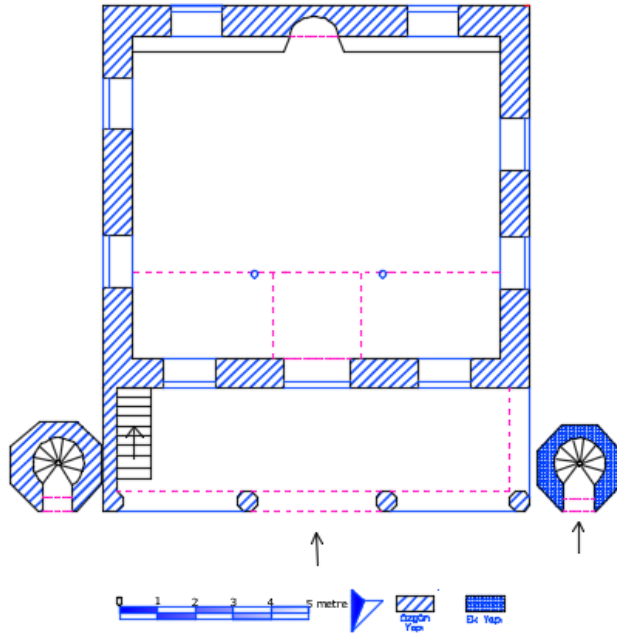
Uzun, Mustafa, "Ezher (mimari)", *T.D.V.İ.A.*, Cilt:12, İstanbul, 1995, ss. 53-58.

Ülker, Muammer, *Başlangıçtan Günümüze Türk Hat Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1987.

Ünal, Rahmi Hüseyin, "Yukarı Kızılca Köyü, Halil Ağa Camii", *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt:7, İzmir, 1994, ss. 216-225.

Yazır, Mahmud Bedreddin, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I*, (haz. Uğur Derman), D. İ. B. Yayınları, Ankara, 1972.

<https://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=253939>
(08.08.2018).

Plan -1: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Planı (Halil İbrahim Eryılmaz).

Resim -1: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Genel Görünüm.

Resim-2: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Kuzey Cephesi.

Resim-3: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Batı Cephesi.

Resim-4: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Güney Cephesi.

Resim-5: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Güney Cephe Pencere Açıklıkları.

Resim-6: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Güneydoğu Cephesi.

Resim-7: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Eski ve Yeni Minareleri.

Resim-8: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Son Cemaat Mahalli.

Resim-9: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Giriş Kapısı.

Resim-10: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Girişi Üzerindeki İnşa Kitabesi.

Resim-11: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harimi.

Resim-12: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Güneybatı Köşesi.

Resim-13: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Güneydoğu Köşesi.

Resim-14: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Kible Duvarı Yazı Kompozisyonu.

Resim-15: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Kible Duvarındaki Celi Sülüs- Kûfi İstif ve Armudi Biçimli “Ketebehü Hüseyin Avnî bin Mustafa” İmzası.

Resim-16: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Kible Duvarındaki Celi Sülüs İstif.

Resim-17: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Alınlığındaki Celi Sülüs Yazı Kuşağı ve Mihrap Köşeliğinde bulunan Celi Kûfi-Divani Yazı Kuşağı.

Resim-18: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrabı Kemer Karnında Yer Alan Celi Kûfi Yazı Kuşağı.

Resim-19: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişi Etrafındaki Celi Kûfi Kuşağı.

Resim20: Yuntdağ Yenice Camii Mahalle Camii Mihrap Nişi Etrafındaki Celi Kûfi Kuşağı.

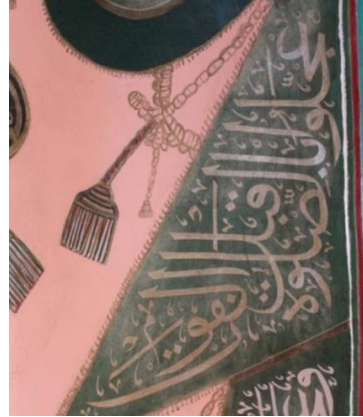
Resim-21: Manisa, Yunusemre, Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Kavсарasındaki Celi Sülüs Müsenna Besmele ve Celi Sülüs İstif.

Resim-22: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Kûfi Yazı.

Resim-23: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Kûfi Yazı.

Resim-24: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Sülüs Yazı.

Resim-25: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Sülüs Yazı.

Resim-26: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Sülüs Yazı.

Resim-27: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişindeki Celi Sülüs Yazı.

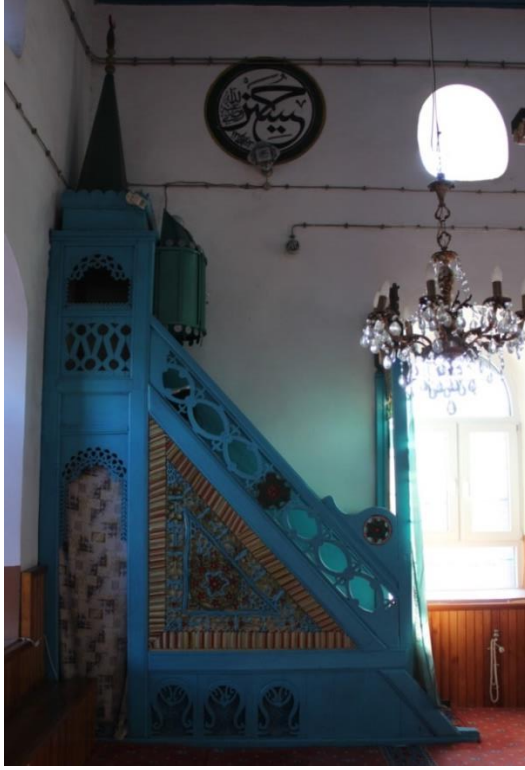
Resim-28: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Mihrap Nişin Orta Kısımındaki Celi Sülüs Müsenna, Celi Sülüs-Divani Yazı İstifleri.

Resim-29: Bursa Ulu Camii Mihrap Nişin Orta Kısımındaki Celi Sülüs Müsenna, Celi Sülüs Yazı İstifi (Mustafa Yıldırım'dan).

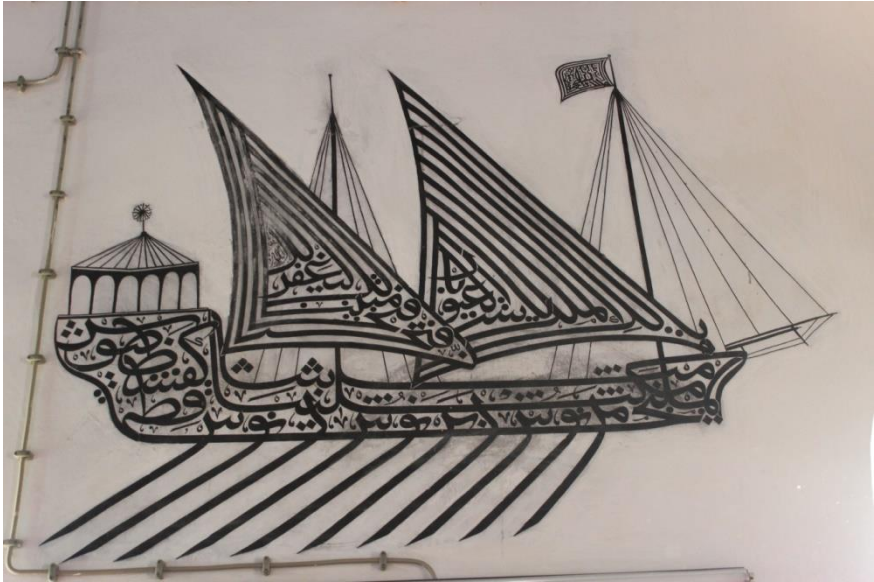
Resim-30: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Kadınlar Mahfili.

Resim-31: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Minberi.

Resim-32: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Minber Tacındaki Yazılar.

Resim-33: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Batı Duvarında Bulunan Yelkenli Gemi Şeklinde Yazı İstifi.

Resim-34: Yuntdağ Yenice Mahalle Camii Harim Doğu Duvarında Bulunan Kayık Biçimli Yazı İstifi.

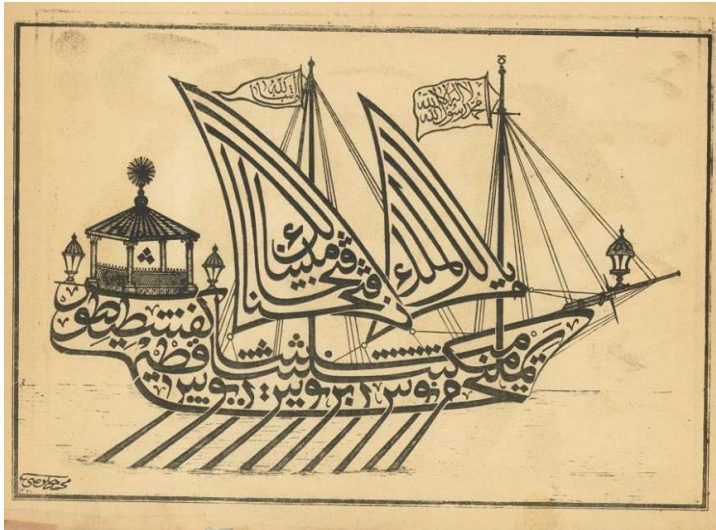

Resim-35-: Bursa Ulu Camii Celi Sülüs Yazı İstifleri (Zafer İhtiyar'dan).

Resim-36: Hasan imzalı taş baskısı kayık (Malik Aksel koleksiyonu, Bursa Kent Müzesi).

<http://bursakentmuzesimalikaksel.blogspot.com/>(05.09.2018).

Resim-37: Mehmed Hulûsi imzalı taş baskısı Eshâb-ı Kef gemisi (Malik Aksel koleksiyonu, Bursa Kent Müzesi).

<http://bursakentmuzesimalikaksel.blogspot.com/>(05.09.2018).

Resim-38: Karakılınçlı Köyü Camii harim güney duvarı ve batı duvarından hat örnekleri (Cengiz Gürbıyık'tan).